

ETT FÖRNYAT GLOBALT SAMARBETE

1 Introduktion

Regeringar i centrum

Internationellt samarbete kretsar kring stater som representeras av nationella regeringar. Stater agerar internationellt genom den verkställande makten: politiker som valts eller utsetts till regeringsposter samt karriär-diplomater och sändebud. De fördrag som stater ingår utgör, tillsammans med sedvanerätt, internationell rätt. Dessutom finns grundläggande normer som det inte är tillåtet att avvika från, åtminstone i teorin. En regerings regimtyp, oavsett om den är demokratisk eller inte, spelar vanligtvis ingen roll. Vissa stater kämpar med att upprätthålla grundläggande ordning och samhällsservice inom sitt territorium. Men det avgörande är staternas ömsesidiga erkännande av varandra.

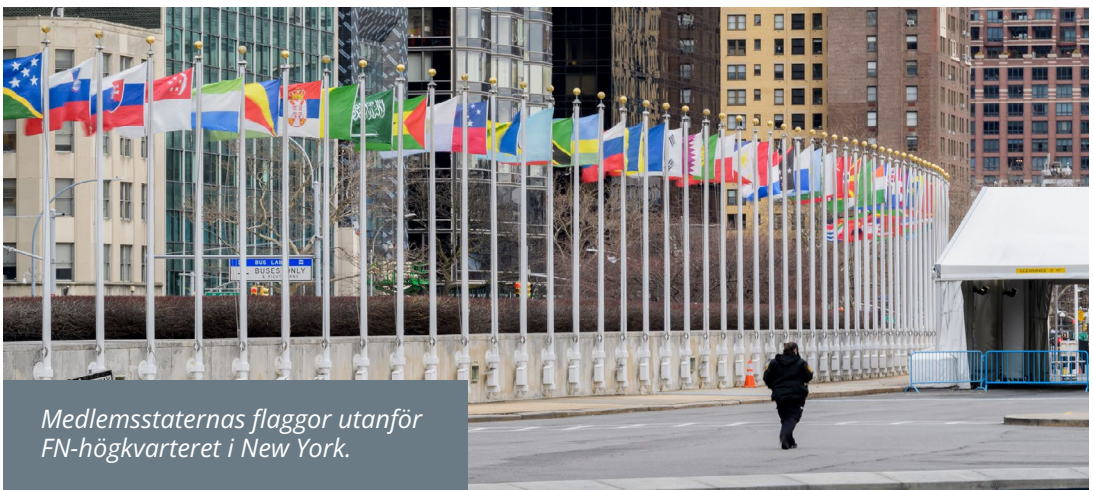
Regeringar använder internationellt samarbete för att främja vad de anser vara sina nationella intressen. Deras prioriteringar kan påverkas av många faktorer och sammanfaller inte nöd-

vändigtvis med att främja den egna befolkningens välbefinnande. Många aktörer utövar inflytande, i synnerhet storföretag och deras ägare. Relationerna mellan regeringar präglas av både samarbete och maktkamp i varierande grad.

En spagettiskål

För att underlätta samarbete och sträva efter gemensamma mål har regeringar inrättat mellanstatliga institutioner. Det finns hundratals sådana organisationer och organ med olika medlemskap och syften. Tillsammans bildar de ett invecklat nätverk över världens regioner och på global nivå. På grund av sin fragmentering och komplexitet har global styrning liknats vid en spagettiskål.

Begreppet "styrning" (governance) signalerar att det inte finns någon central myndighet och få, om ens några, bestämmelser om bindande beslutsfattande eller verkställande be-

Medlemsstaternas flaggor utanför FN-högkvarteret i New York.

Bild: UN/Manuel Elias

fogenheter. Förenta nationerna, som förväntas spela en nyckelroll, är inte en regering (government), och dess generalförsamling, där alla medlemsstater är representerade, är inte ett parlament.

Globalt ömsesidigt beroende

Det finns ett stort behov av ett effektivt internationellt samarbete. Världens länder, samhällen och människor är nära sammanlänkade i ett ömsesidigt beroende. Detta omfattar handel, kapitalflöden, tjänster, tillverkning, forskning, teknik, kommunikation och information, men också områden som livsmedel, vatten, hälsa, resurser, säkerhet, migration, brottslighet och utveckling. Internationellt samarbete krävs för att hantera och samordna aktiviteter och regler inom dessa och andra områden.

Handling eller passivitet på en plats påverkar omvärlden, tvärs över länder och kontinenter. Lokala händelser blir en global angelägenhet. Våld, förtryck, fattigdom och misär består. En omställning till hållbarhet är nödvändig.

”
Den globala ordningen fungerar inte. Den levererar inte resultat inom områden av avgörande betydelse.

Mia Amor Mottley—
Barbados premiärminister

Bild: T. Sullivan, UNCTAD, CC BY-SA 2.0

Allt detta väcker frågan om formerna för det internationella samarbetet är anpassade för att klara utmaningen. Hur behöver de utvecklas för att spegla 2000-talets realiteter och garantera alla människors värdighet och välbefinnande? Vilken roll spelar världens medborgare?

”
Det centrala problemet i dag kan beskrivas som en misslyckad värld snarare än så kallade misslyckade stater. I globaliseringsens tidevarv är inget land helt skyddat eller immunt mot global oordning och farorna i en misslyckad värld.

Zhao Tingyang—Kinesisk politisk filosof

Bild: © Gilles Sabrié

2 En kort historik

Världskrig och världsorganisation

Det statscentrerade internationella systemet har vuxit fram under århundraden. Efter första världskriget bildades Nationernas förbund (NF) 1919 för att institutionalisera fred och samarbete över hela världen. Det var ett forum för dialog och kollektiv säkerhet, men det byggde på frivillighet och konsensus och saknade medel att stoppa aggression. USA anslöt sig aldrig, trots att landet var en av förbundets främsta arkitekter. Andra stater ignorerade dess

”

Jag tvivlar inte på att en världsregering både måste och kommer att förverkligas, för det finns inget annat botemedel mot världens sjukdom.

Jawaharlal Nehru—Indisk frihetskämpe och landets första premiärminister, 1948

Bild: Nationaal Archief, 1957

beslut eller lämnade organisationen. NF förmådde inte förhindra andra världskriget.

Under andra världskriget tog USA, Sovjetunionen och Storbritannien ledningen i utformningen av Förenta nationerna (FN) och dess stadga. Den undertecknades i juni 1945, två månader innan USA fällde atombombarna över Hiroshima och Nagasaki. Statlig suveränitet förblev det centrala paradigmet. FN:s säkerhetsråd fick ansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Men FN utformades utifrån stormakternas intresse. USA, Sovjetunionen, Storbritannien samt Kina och Frankrike blev rådets fem permanenta medlemmar, var och en med rätt att lägga in veto.

Ett funktionellt förhållningsätt

FN:s uppdrag var att verka för fred och säkerhet, utveckling och mänskliga rättigheter. Likväl inrättade staterna ett allt större antal fristående organ inom FN-systemet för specifika uppgifter, exempelvis inom områden som folkhälsa, utveckling, livsmedelsförsörjning och barns rättigheter. Världshälsoorganisationen (WHO), FN:s utvecklingsprogram (UNDP), FN:s livsmedelsprogram (WFP) och UNICEF är välkända exempel.

Dessa organisationer har uppnått betydande resultat. De har tillhandahållit vaccin, livsmedelsbistånd, utbildning och grundläggande samhällsservice till miljontals människor

”

En världsregering där mångfald kan existera är möjlig, och den skulle dämpa många av de spänningar vi möter i dag. Vi är alla iklädda en och samma ödesdräkt; det som direkt påverkar en nation i världen, påverkar indirekt alla.

Martin Luther King Jr.—
Amerikansk medborgarrättsaktivist

Bild: National Park Service, CC BY 2.0 (colorized)

och bidragit till att rädda liv i kriser. Samtidigt har varje ny organisation bidragit till ett alltmer komplext landskap av sektorsspecifika institutioner, var och en med egna medlemmar, mandat, styrande organ, budgetar och regelverk. Inget övergripande ramverk skapades som kan garantera effektiv samordning och harmonisera politik och prioriteringar.

Löftet om "aldrig mer"

Grundandet av FN skedde parallellt med en stark reaktion mot de brott som begåtts under andra världskriget, i synnerhet Förintelsen – det systematiska mordandet av sex miljoner judar och andra grupper. Krigsförbrytarrättegångarna i Nürnberg och Tokyo slog fast att individer, däribland politiska och militära ledare, kan ställas till svars enligt internationell rätt. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och folkmordskonventionen uttryckte en gemensam beslutsamhet: det internationella samfundet har ett ansvar att se till att sådana grymheter aldrig upprepas.

Men massvåldet upphörde inte. Det har förekommit många fall av krig, ockupation, folkmord och massövergrepp, även där stater har använt dödligt våld mot den egna befolkningen.

Uppförandet av FN-högkvarteret i New York, 1951.

Bild: United Nations/MB

Bild: UNMIS-fordon i Sudan, 2011. UN/Stuart Price.

Tibet, Biafra, Kambodja, Östtimor, Guatemala, Colombia, Afghanistan, Irak, forna Jugoslavien, Rwanda, Sudan, Kongo, Syrien, Myanmar, Iran samt Gaza och Israel är exempel på platser där stora folkgrupper har utstått extremt våld, förföljelse eller fördrivning. Exempelen är för många för att alla ska kunna nämnas.

Kalla kriget

Världspolitiken präglades fram till 1989 av rivaliteten mellan USA och Sovjetunionen. Detta innefattade såväl direkta konfrontationer som ombudskrig (proxykonflikter). Båda supermakterna stödde statskupper, allierade regimer och väpnade rörelser i olika delar av världen. Sovjetunionen, som styrdes av en auktoritär enpartiregim, annekterade de baltiska staterna och installerade med våld lojala regeringar i Östeuropa. I många länder i Asien, Afrika och Latinamerika underblåstes krig genom yttre stöd till rivaliserande fraktioner.

År 1950 godkände FN:s säkerhetsråd under exceptionella omständigheter militärt stöd till Sydkorea för att värna landet mot ett nordkoreanskt angrepp. Under Suezkrisen 1956 skapade FN sin första fredsbevarande styrka för att övervaka vapenvila och tillbakadragande.

Berlinmurens fall 1989 symboliserar slutet på kalla kriget.

Under de följande årtiondena blev fredsbevarande insatser, oftast baserade på de berörda staternas samtycke, ett vanligt sätt att försöka stabilisera konflikter, även om de ständigt begränsades av snäva mandat, bristande resurser och politisk vilja.

Ouppfyllda förhoppningar

Territorier i Asien, Afrika och Karibien blev självständiga och antalet medlemsstater i FN ökade snabbt. Avkoloniseringen väckte förväntningar om att det internationella samarbetet skulle bli mer inkluderande och rättvist. Å andra sidan visade sig frigörelsen från kolonialstyret i många fall bara vara en första befrielse. En andra befrielse krävdes från postkoloniala auktoritära regimer, och en tredje från fattigdom och utanförskap.

En våg av demokratisering efter kalla krigets slut tycktes till en början öppna ett nytt kapitel. Apartheid avskaffades i Sydafrika. Man talade om en "fredsvinst" och en mer samarbetsinriktad internationell ordning. Likväl uteblev en genomgripande omvandling av den globala styrningen.

Förutom inrättandet av tillfälliga tribunaler, exempelvis för brott begångna i forna Jugoslavien och Rwanda, och senare bildandet av Internationella brottmålsdomstolen (ICC), skedde få nyskapelser eller förändringar.

Efter terrorattackerna mot USA den 11 september 2001 har nya konfrontationer och spänningar fortsatt att uppstå. År 2003 ledde USA en olag-

Bild: UN/Pierre Albouy

”

Det är vår tids paradox: i en tid då vi behöver internationellt samarbete som mest tycks vi vara som minst benägna att tillämpa det.

António Guterres—FN:s generalsekreterare (2017 till 2026)

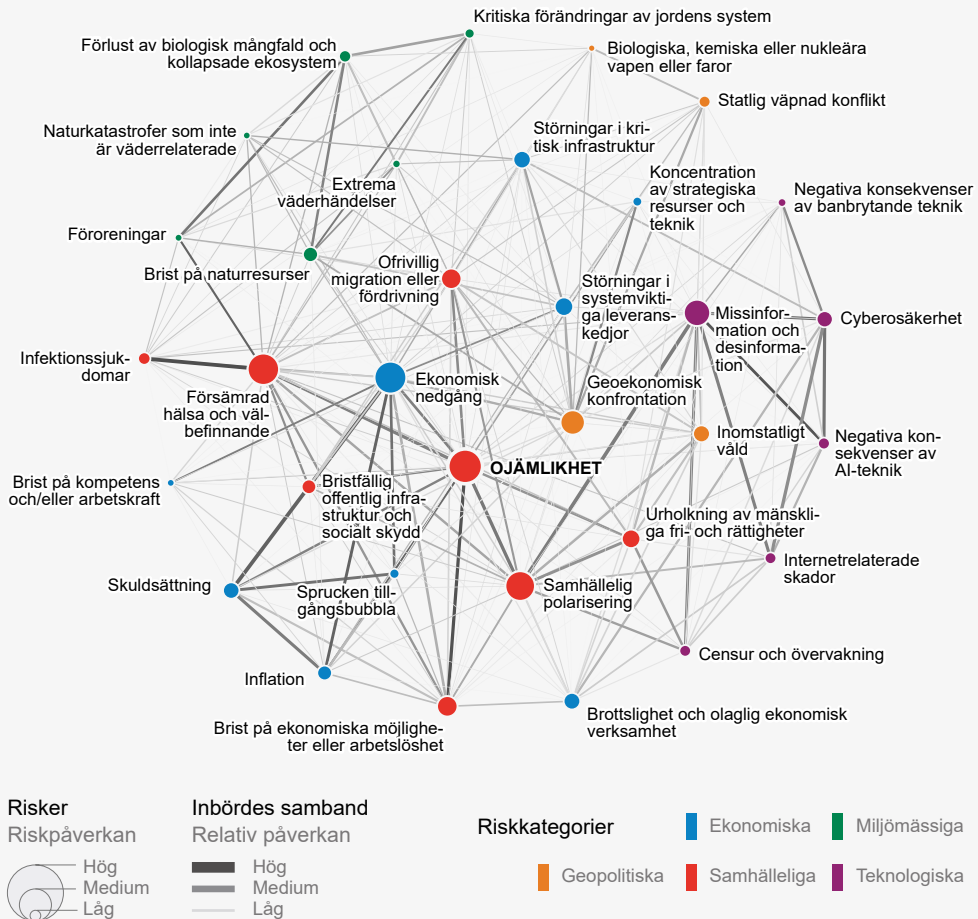
lig invasion av Irak och ockuperade landet under åtta år. Folkliga uppror i många arabländer uttryckte krav på demokrati, men möttes i de flesta fall av förtryck och återgång till auktoritärt styre, vilket ledde till långvariga konflikter. År 2014 ockuperade Ryssland olagligt det ukrainska Krim och 2022 inleddes ett fullskaligt anfallskrig mot grannlandet. En global trend av autokratisering har inletts, vilket raderar tidigare framsteg och hotar demokratin i många länder, även i sedan länge etablerade demokratier.

Under 1900-talet gjordes betydande framsteg globalt inom områden som läskunnighet och förväntad livslängd. Men i mitten av 2020-talet var många av de globala målen för hållbar utveckling (Agenda 2030), som antogs 2015, fortfarande långt ifrån att uppnås.

3 Gemensamma globala utmaningar

Vår ömsesidigt beroende värld kännetecknas av gemensamma risker, skyldigheter och utmaningar. Några av dessa beskrivs i det följande. Att hantera dem ändamålsenligt innebär att tillhandahålla globala kollektiva nyttigheter som gynnar alla, såsom att säkerställa fred eller skydd mot pandemier. Om dessa inte tillhandahålls ökar och ackumuleras istället den globala sårbarheten och riskerna. Det finns en mängd sammankopplade hot som äventyrar försörjningsmöjligheterna för stora delar av världens befolkning och som till och med utgör en fara för den globala civilisationen som helhet.

De globala riskernas landskap—Enligt en beräkning från 2026 av World Economic Forum fortsätter de globala riskerna att öka i omfattning, i inbördes samband och i hastighet.

Källa: World Economic Forum, Global Risks Report 2026, CC BY-NC-ND 4.0

Smältande polarisar signalerar en varmare planet och tilltagande klimatinstabilitet.

Bild: Shutterstock

Fred och säkerhet

Tusentals kärnvapen står i omedelbar beredskap, kärnvapenmakter moderniserar sina arsenaler och andra stater strävar efter att bygga upp egna. Ett kärnvapenkrig skulle vara förödande. Även en begränsad användning av kärnvapen skulle kunna döda miljontals människor, förorena mark och vatten, störa klimatet och livsmedelsförsörjningen samt utlösa en långvarig social och ekonomisk kollaps. Åtagandet om kärnvapenedrustning i icke-spridningsavtalet (NPT) har fortfarande inte förverkligats, trots att mer än fem decennier har gått.

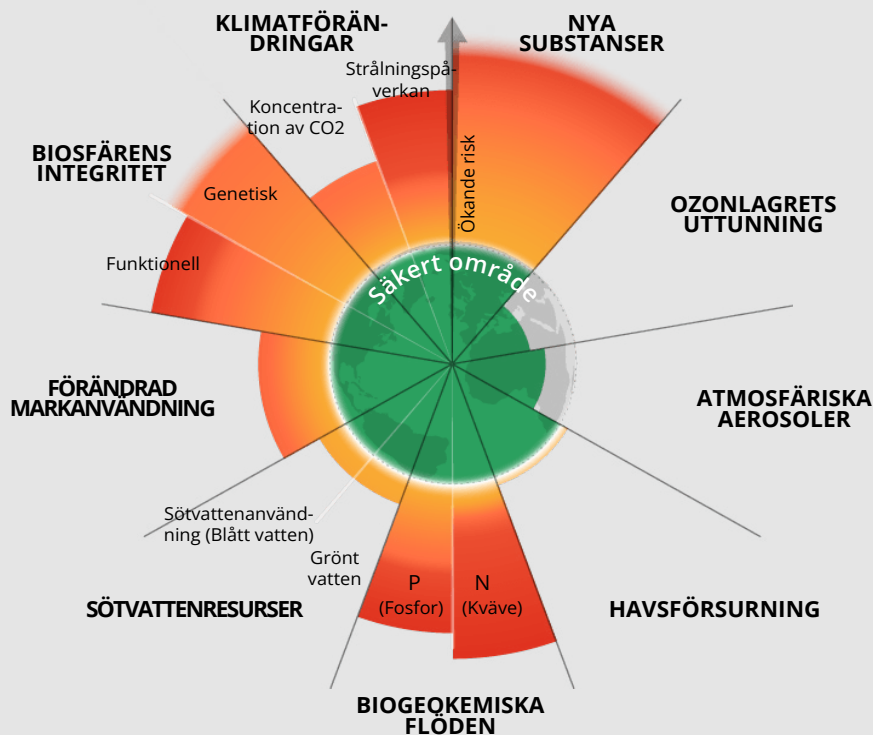
De geopolitiska spänningarna mellan och med kärnvapenmakter ökar, och de globala militärutgifterna är på rekordhöga nivåer. Dussintals väpnade konflikter pågår med inblandning från regeringar, miliser, terroristgrupper och externa aktörer. Misslyckandet med att stoppa Rysslands aggression mot Ukraina innebär ett sammanbrott för de grundläggande internationella normer som är tänkta att förbjuda krig. Att förebygga och stoppa krig, massövergrepp och storskaliga humanitära kriser är ett globalt ansvar.

Planetära gränser

Människors välbefinnande är beroende av en stabil och livsuppehållande miljö. Denna tillhandahålls av jordens naturliga system, vilket omfattar klimat, biologisk mångfald, färskvatten, marker, hav och biogeokemiska flöden. Mänskliga aktiviteter har sammantaget en omfattande och storskalig påverkan.

Inom de viktigaste områdena har forskare definierat gränser som markerar en säker zon för mänskligheten. Deras bedömningar tyder på att de flesta av dessa gränser redan har överskridits. Detta innebär en ökande risk för omfattande och möjligen oåterkalleliga förändringar, som kan ske abrupt eller över lång tid. Klimatuppvärmningen ökar till exempel sannolikheten för extremväder, avsmältning av inlandsisar och havsnivåhöjning. De olika gränserna är sammanlänkade, vilket innebär att tryck inom ett område kan förstärka problemen inom andra. Att skydda jordens naturliga system, och i synnerhet klimatet, är en unik utmaning på planetär nivå. Trots årtionden av internationella ansträngningar fortsätter de globala koldioxidutsläppen att stiga till nya rekordnivåer.

Planetära gränser—Ramverket för planetära gränser visar hur mänskliga aktiviteter skapar påfrestningar på kritiska globala processer. År 2025 undersöktes nio gränser varav sju bedömdes vara överskridna.

Källa: Azote for Stockholm Resilience Centre, baserad på en analys i Sakschewski and Caesar et al. 2025. CC BY-NC-ND 3.0

Fattigdom och ojämlikhet

Fler människor än någonsin åtnjuter högre levnadsstandard och större möjligheter. Men fattigdom och ojämlikhet består och utgör alltjämt globala angelägenheter, både av moraliska skäl och för att deras orsaker och konsekvenser är gränsöverskridande. Många människor saknar tillräcklig tillgång till livsmedel, vatten, bostäder, hälso- och sjukvård, utbildning och anständiga arbetsvillkor, samtidigt som en ofta oproportionerligt stor del av rikedom är koncentrerad till ett fåtal som utövar stort inflytande över medier, politik och offentligt beslutsfattande. Denna situation upprätthålls av såväl nationell politik som inter-

nationella regler för handel, finans och skatt. Fattigdom och ojämlikhet undergräver förtroendet, underblåser missnöje och instabilitet samt gör det svårare att tillhandahålla globala kollektiva nyttigheter.

Pandemier och hälsa

Covid-19-pandemin visade hur ett virus kan spridas över hela världen, döda miljontals människor, knäcka hälso- och sjukvårdssystem samt lamslå ekonomier och vardagsliv. Att förebygga och hantera utbrott av patogener är en global angelägenhet. Det kräver tidig upptäckt och varning, rättvis tillgång till vaccin och läkemedel, reglering av högriskforskning och

övervakning av biosäkerhet i laboratorier. Andra hot inkluderar en växande antimikrobiell resistens.

Teknisk utveckling

Tekniska framsteg inom områden som AI, robotik, genteknik och nanoteknik erbjuder enorma fördelar, men medför

också allvarliga risker på global nivå. De kan användas för goda syften eller i skadligt uppsåt. Deras utveckling och användning kan leda till oavsiktliga konsekvenser. AI-system och autonoma maskiner gör det svårare att säkerställa mänsklig kontroll och ansvarskrävande. Genteknik och nanoteknik kan, förstärkta av AI, missbrukas för att skapa farliga patogener eller material.

4 Ett system som inte kan fungera

Skalor som inte matchar

Kritiska risker, skyldigheter och utmaningar uppstår i dag inom ett planetärt system. Den globala skalan på många av dessa frågor matchas inte av globala institutioner med förmåga att hantera dem. "En värld eller ingen", proklamerade forskare 1946 med tanke på den totala förstörelse som ett tredje världskrig med kärnvapen skulle innebära. Men världens politiska struktur har inte anpassats eller förändrats. Det internationella samarbetet ligger fortfarande i händerna på cirka 200 separata stater. Gemensamma institutioner som FN är inte utformade för att fungera som en övergripande struktur. Denna bristande matchning förklarar varför det är svårt att bevara och tillhandahålla globala kollektiva nyttigheter.

Problemet med suveränitet

Internationell rätt bygger på principen att stater är suveräna. Detta innebär att varje stat anses ha exklusi-

siv auktoritet inom sitt territorium och är oberoende av varje högre instans.

Mellanstatliga organisationer återspeglar denna uppfattning. Deras mandat härrör från de medlemsstater som har skapat dem. Med mycket få undantag har de inte befogenhet att fatta bindande beslut. Resolutioner från FN:s generalförsamling som inte rör FN:s interna styrning är till exempel endast rekommendationer enligt internationell rätt.

Suveränitet är en rättslig princip som syftar till att skydda stater från yttre inblandning, men en snäv tolkning begränsar vad internationellt samarbete kan åstadkomma. Dessutom kan beslut och åtgärder som vidtas inom en stat ha betydande yttre effekter, vilket gör att även andra stater och deras befolkningar blir intressenter. Vidare är ingen stat i själva verket autonom. Suveränitet kan därför inte vara absolut i en ömsesidigt beroende värld.

”

De främsta hindren för att lösa globala problem beror på det faktum att den internationella sfären huvudsakligen kännetecknas av frivilligt samspel mellan suveräna stater.

Internationella arbetsgruppen för globala kollektiva nyttigheter, med Ernesto Zedillo från Mexiko och Tidjane Thiam från Elfenbenskusten som ordförande, 2006

Folks rätt till självbestämmande innebär att statlig makt inte kan vara ett ändamål i sig. Makten måste tjäna välbefinnandet och friheten för dem som lever under den. När en stat misslyckas med att skydda sitt folk, systematiskt kränker grundläggande rättigheter eller begår massövergrepp, är det en global angelägenhet. I slutändan är det folket som är suveränt, nationellt såväl som globalt.

Fördragens begränsningar

Regeringar beslutar frivilligt vilka fördrag de ska ansluta sig till. De kan välja att göra förbehåll och när som helst frånträda dem. När internationella fördrag förhandlas fram fattas därför beslut vanligtvis genom enhällighet eller konsensus. Detta ger varje deltagande regering, eller små grupper av regeringar, en vetorätt. De kan fördröja, urvattna eller blockera avtal tills man når den minsta gemensamma nämnaren. Ett bredare deltagande tenderar därför att resultera i ett svagare innehåll.

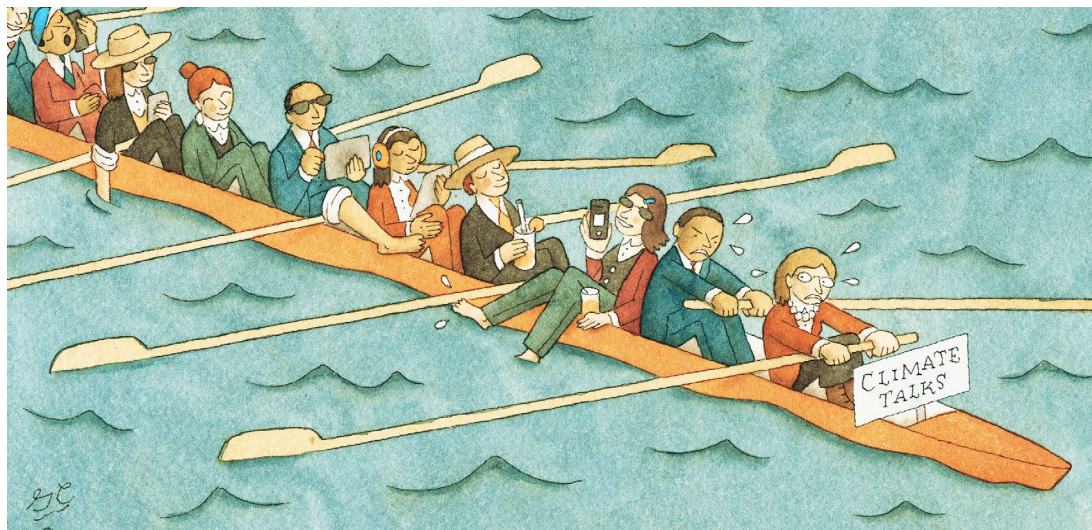
Även när ett fördrag är allmänt accepterat och relativt substantiellt, beror ett effektivt genomförande på verkställighetsmekanismer, vilket sällan föreskrivs.

Samarbetsdilemman

Voluntary cooperation leads to well
Frivilligt samarbete leder till välkända dilemman. Fripassagerarproblemet uppstår när alla drar nytta av en gemensam nyttighet, men varje aktör föredrar att andra står för kostnaden. Regeringar kan till exempel offentligt stödja klimatskydd, men i praktiken gör var och en mindre än vad den skulle kunna, eftersom man hoppas att andra ska göra ansträngningen. Resultatet blir att den gemensamma nyttigheten underfinansieras eller inte tillhandahålls alls. Kortsiktiga nationella fördelar får då företräde framför det långsiktiga intresse som alla delar.

Den svagaste länkens problem uppstår när framgången för en gemensam insats kan stjälpas av en enda ineffektiv deltagare. Inom områden som pandemibekämpning, kärnsäkerhet eller förebyggande av penningtvätt är skyddet för alla bara så starkt som den svagaste statens kapacitet och politiska vilja. Även om de flesta regeringar agerar ansvarsfullt räcker det med några få luckor i övervakning, reglering eller tillämpning för att skapa allvarliga sårbarheter som andra inte enkelt kan kompensera för.

Summeringsproblemet uppstår när det totala resultatet beror på den kumulativa effekten av många små bidrag. En enskild stats utsläpp, subventioner, vapenöverföringar eller finansiella regleringar kan i sig verka

obetydliga, men sammantaget avgör de skillnaden mellan stabilitet och kris. Eftersom varje aktör ser sin egen andel som marginell finns det en tendens att göra mindre än vad som behövs. Summan av många enskilda beslut kan då leda till misslyckande, även om ingen avsåg det resultatet.

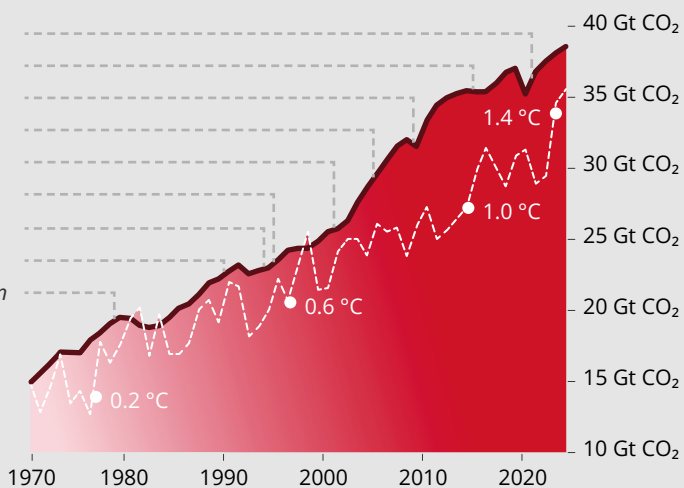
Allmänningens tragedi inträffar när många aktörer använder en gemensam och oreglerad resurs, till exempel ett fiskbestånd. Var och en tenderar att maximera sin individuella nytta, vilket i sin tur leder till överutnyttjande och utarmning.

Stigande globala utsläpp och temperaturer—Internationella insatser under de senaste årtiondena har inte förmått bryta trenden.

- 2021 COP26 Glasgow-pakten
- 2015 COP21 Parisavtalet
- 2009 COP15 Köpenhamnsackordet
- 2005 Kyotoprotokollet
- 2001 COP7 Marrakesh Accords
- 1995 COP1 Climate Conference
- 1994 UNFCCC träder i kraft
- 1990 IPCC:s första rapport
- 1979 Första världsklimatkonferensen

Årliga koldioxidutsläpp från fossila bränslen och industri (miljarder ton)

Global genomsnittlig temperaturavvikelse jämfört med 1861–1890 (grader Celsius)

Data: Data: Met Office Hadley Centre 2026 och Global Carbon Project 2025

1 Gt = 1 miljard ton

Problemet med legitimitet

Många stater styrs av auktoritära regeringar som inte representerar folket. Vissa kontrolleras av korrupta nätverk eller oligarker. Ändå deltar de i internationellt samarbete och institutioner på lika villkor. Även demokratiska regeringar representerar i första hand endast sina väljare, inte hela befolkningen. I de flesta system finns en betydande politisk minoritet som inte ingår i regeringen. Dessutom finns en spänning mellan individers jämlikhet och staters jämlikhet, eftersom befolkningsstorleken varierar kraftigt mellan länder. Samtidigt saknar vissa statslösa folk och nationer helt representation.

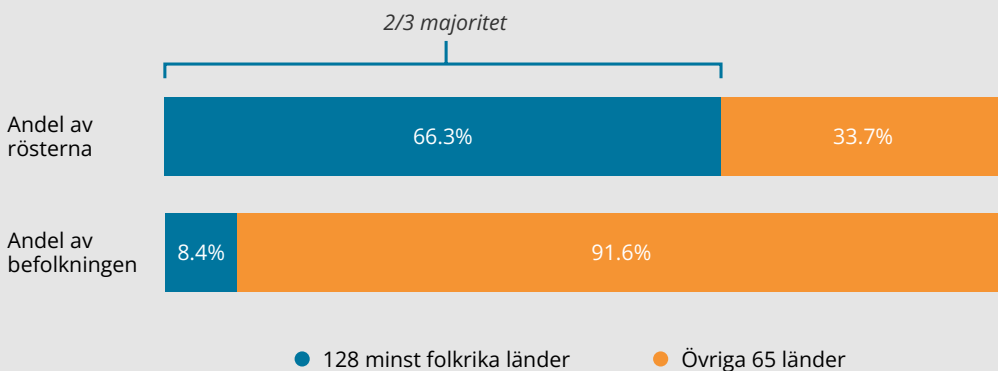
Internationellt samarbete präglas ofta av bristande transparens och är svårtillgängligt för dem som inte är direkt involverade. Lapptäcket av hundratals organ, forum och processer som pågår samtidigt är svårt att navigera i, även för de invigda. Viktiga förhandlingar förs ofta bakom lyckta dörrar. Att flytta beslut

till den internationella sfären kan vara ett bekvämt sätt för regeringar att begränsa inhemsk debatt och granskning.

Konkurrens och maktpolitik

Konkurrens och maktpolitik är framträdande inslag i de internationella relationerna. Det kan finnas internationella regler och stater som formellt sett är jämlika, men i praktiken skapar deras olika militära styrka, ekonomiska tyngd, tillgång till strategiska resurser och geopolitiska position en global makthierarki. Vissa stater tvekar inte att använda sina maktmedel för att främja sina intressen. Andra är direkt aggressiva och använder hot och våld för att genomdriva sin vilja. Påverkan kan också uppnås på asymmetriska sätt. Privata nätverk av storföretag, finansiella aktörer, oligarker och, i vissa fall, styrande klaner är sammanflätade med detta system.

Representation i FN—De 128 minst folkrika medlemsstaterna innehar en två tredjedels majoritet i generalförsamlingen, men representerar endast 8,4 % av världens befolkning.

”

Om Förenta nationerna ska bli effektivt måste vi ställa om från maktpolitik till en politik grundad på kollektivt ansvar gentemot mänskligheten. Av alla mänskliga verksamheter har relationerna mellan stater blivit strand-satta i gamla mönster.

U Thant—FN:s generalsekreterare (1961–1971)

5 En ny vision

Det internationella systemet för samarbete motsvarar inte kraven i en gemensam planetär civilisation. Det behövs en vision som erkänner mänskligheten som en politisk gemenskap och ger den institutioner med förmåga att genomföra gemensamma beslut. Världen behöver nå en ny nivå av politisk integration. Att ersätta ett dysfunktionellt system av konkurrens och maktpolitik med en demokratisk, regelbaserad ordning kommer att stärka självbestämmandet på alla nivåer.

I Nationernas förbunds och Förenta nationernas efterföljd behövs en tredje generationens världsorganisation som kan säkerställa tillhandahållandet av globala kollektiva nyttigheter. Den måste byggas på ett sätt som överbryggar den bristande matchningen mellan skalorna, den frivilliga och svaga karaktären hos internationella avtal, bristen på demokratisk legitimitet, den skenande fragmenteringen och de typiska dilemman som frivilligt samarbete medför.

En global konstitution

Att inrätta en global konstitutionell ordning är ett sätt att uppnå detta. En global konstitution bör återspegla de erkända principerna för varje legitim politisk ordning som vuxit fram genom århundradena: rättsstatsprincipen, maktindelning, mänskliga rättigheter och folket som den yttersta källan till auktoritet. Den behöver diskuteras, utarbetas och antas i en bred, inkluderande och demokratisk global process.

Demokratiska konstitutioner, politisk praxis och federala system på nationell och regional nivå över hela världen erbjuder värdefulla lärdomar om hur representation, deltagande samt kontroll och balans (checks and balances) kan organiseras. En global konstitution skulle bygga på dessa erfarenheter.

Konstitutionen skulle fastställa hur den nya världsorganisationen ska

”

Nationer gränsar till varandra, folk kommer i kontakt med varandra och ett institutionellt system för samexistens växer fram, för att till slut övergå i ett konstitutionellt system för samarbete.

Dag Hammarskjöld—
FN:s generalsekreterare (1953 till 1961)

Bild: UN/JO

utformas och fungera, med en struktur baserad på tre grenar: den lagstiftande, den verkställande och den dömande makten. Den skulle etablera ett universellt rättsligt ramverk med konstitutionen i toppen, följd av världslagstiftning, regional lagstiftning där det är tillämpligt och slutligen nationell lagstiftning, var och en med sitt eget tillämpningsområde. I enlighet med subsidiaritetsprincipen bör endast tydligt definierade frågor som inte kan hanteras effektivt på lägre nivåer överlämnas till världsorganisationen.

Utöver fred och säkerhet, mänskliga rättigheter och hållbar utveckling är stabiliteten i jordsystemet ett sådant område. Viktiga planetära gränser behöver hanteras som centrala angelägenheter inom alla delar av den globala politiken.

Medan det skulle vara upp till stater och regionala block att bestämma hur de organiseras internt, bör de globala normerna i detta skede av integration kräva att de är demokratiska.

Individer skulle erkännas som subjekt i världsrätten, utrustade med globala konstitutionella rättigheter.

Ett världsparlament

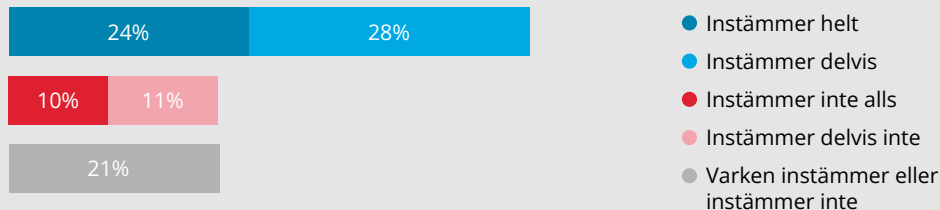
Världsorganisationens befogenhet att anta universellt bindande världslagstiftning är en av dess viktigaste funktioner. För att kunna uppnå detta behövs ett lagstiftande organ. Ett sedan länge framfört förslag är ett världsparlament. I likhet med existerande federala stater skulle det kunna bestå av två kamrar.

Den ena kammaren skulle vara en parlamentarisk församling vald av världens medborgare, vilken representerar mänskligheten som helhet och världens politiska mångfald. Den andra kammaren skulle representera enskilda stater och, där så är lämpligt, regionala organisationer.

Fördelningen av platser i båda kamrarna skulle behöva ta hänsyn till befolkningsmängd. För att anta bindande världslagstiftning bör det krävas en hög tröskel för godkännande i båda organen, men inga veton eller krav på enhällighet bör tillämpas.

Konstitutionen bör ge världsparlamentet begränsade befogenheter att generera globala medel, oberoende av statliga bidrag, för att finansiera

Folkligt stöd för starka internationella organ—I en undersökning omfattande 31 länder (2025) ställdes frågan om internationella organ bör ha rätt att genomdriva lösningar på specifika problem. I genomsnitt var 52 % för detta, jämfört med 21 % som var emot.

Dessutom valde 7 % alternativen "vet ej" eller "vill ej svara".
Källa: Ipsos Global Advisor Survey 2025 på uppdrag av Global Nation

världsorganisationen och genomförandet av globala program.

För att stärka deltagandet bör världsparlamentet inrätta ett instrument för medborgarinitiativ, vilket gör det möjligt för enskilda att lägga fram förslag, samt utnyttja rådgivande medborgarförsamlingar bestående av personer utsedda genom lottnings.

Verkställande och dömande makt

Befintliga institutioner och program inom och kring FN-systemet utgör redan embryot till en global verkställan-

de makt, om än i fragmenterad form. I en ny världsorganisation skulle dessa kunna konsolideras och omstruktureras under en gemensam världskommission. Denna kommission, vald av och ansvarig inför världsparlamentet, skulle utarbeta budgeten, verkställa världslagstiftningen och leda globala insatser.

Globala domstolar skulle bidra till att tolka och tillämpa konstitutionen och världslagstiftningen. En global konstitutionsdomstol skulle säkerställa att världsorganisationens lagstiftande och verkställande organ, liksom enskilda stater, efterlever konstitutionella

FN:s generalförsamling skulle kunna omvandlas till staternas kammare i ett världsparlament med tvåkammersystem.

”

I vår vision kommer global styrning att utvecklas till en global regering genom en process av demokratisk revolution och politisk integration.

Jo Leinen och Andreas Bummel
i boken *A World Parliament*

principer och skyldigheter. Detta skulle inkludera prövning av lagstiftningsakter och verkställande åtgärder.

Tolkingen och tillämpningen av världsrätten inom andra områden skulle hanteras av specialiserade domstolar, som bygger vidare på existerande organ såsom Internationella domstolen (ICJ) och Internationella brottmålsdomstolen (ICC). Detta innefattar rättsligt skydd för dem som drabbats av överträdelser av världsrätten, samt oberoende tillsynsorgan.

6 Vägar framåt

Frågan är inte om världen kommer att förändras, utan om mänskligheten förmår forma denna förändring i positiv riktning och säkerställa ett liv i

frihet, värdighet och trygghet för alla, även för kommande generationer. Samtal om en global konstitution och ansträngningar för att förverkliga en sådan är nödvändiga. Samtidigt krävs åtgärder för att skapa gynnsamma förutsättningar.

Bild: OHCHR

”

Demokrati är det enda politiska system som kan föra oss närmare global fred.

Michelle Bachelet—Chiles tidigare president och FN:s tidigare högkommissarie för mänskliga rättigheter

Främja demokrati

Genom demokratin ges människor rätt och möjlighet att delta i de politiska beslut som rör dem. Den är nyckeln till att på ett fredligt och rättvist sätt jämkta olika intressen och perspektiv genom dialog och kompromisser. Djupa sociala och ekonomiska klyftor försvagar det förtroende och den solidaritet som utgör fundamentet i ett demokratiskt samhälle. En global konstitutionell ordning måste bygga på stabila demokratiska stater. Auktoritärt styre och extrema ojämlikheter utgör stora hinder, både nationellt och globalt.

Stöd till utbildning

Utbildning öppnar möjligheter i livet, ger egenmakt och är en nyckel till kritiskt tänkande. Den utgör en oumbärlig grund för varje individs och varje samhälls välbefinnande och utveckling. Investeringar i utbildning för alla barn är en nödvändighet. En god grundskole- och gymnasieutbildning bidrar till att minska ojämlikhet genom att ge människor förutsättningar att delta i det ekonomiska, sociala och politiska livet. Utbildning i globalt medborgarskap bör främja förståelsen för en ömsesidigt beroende värld.

Att bygga upp statlig kapacitet

Stater måste ha kapacitet att garantera säkerhet och tillhandahålla samhälls-service. I många länder är de statliga strukturerna svaga eller till och med obefintliga. Befolkningen drabbas då ofta av utbrett våld, korruption och försummelse. Att stödja uppbyggnaden av fungerande statliga institutioner som tjänar folket måste vara en högt prioriterad fråga.

Fördjupat samarbete

Förtroendet stater emellan, särskilt mellan demokratier, behöver stärkas genom fördjupat samarbete därhelst det är möjligt. Regionala organisationer spelar en viktig roll för att driva på politisk och ekonomisk integration.

På global nivå är det viktigt att försvara och utveckla normer, institutioner och program som är ändamålsenliga, inklusive den internationella rättens grundläggande principer. Ett närmare samarbete bör också syfta till att göra den globala ekonomin mer rättvis och hållbar.

Drivkrafter för förändring

Det behövs drivkrafter för förändring inifrån systemet. Ett förslag är inrättandet av en parlamentarisk församling inom FN (UNPA), vilket skulle ge folkvalda representanter en plats i FN och knyta organisationen närmare världens medborgare. Ett annat förslag är instrumentet för världsmedborgarinitiativ (UNWCI), som skulle göra det möjligt för människor världen över att lyfta frågor till FN:s dagordning om de samlar tillräckligt stöd.

Med tiden bidrar dessa och andra steg till att stärka idén om mänskligheten som en politisk gemenskap och bereda marken för en inkluderande och framgångsrik global konstitutionell process. Detta innefattar en konferens för översyn av FN-stadgan – såsom stadgan själv föreskriver – för att undersöka hur världsorganisationen behöver utvecklas.

Bild: John Mathew Smith/CC BY-SA 2.0

”

Det är medborgarnas små handlingar som gör skillnad.

Wangari Maathai—Kenyansk miljöaktivist och medborgarrättskämpe

**DEMOCRACY
WITHOUT
BORDERS**

Denna broschyr beskriver gemensamma utmaningar i en värld präglad av ömsesidigt beroende, förklarar det internationella samarbetets dilemman och skisserar en ny vision för globalt samarbete.

Läs mer om oss på
democracywithoutborders.org

Innehåll

1	Introduktion	1
2	En kort historik	3
3	Gemensamma globala utmaningar	7
4	Ett system som inte kan fungera	10
5	En ny vision	14
6	Vägar framåt	17

Läs mer

Broschyrer på vår webbplats

Vad är demokrati?

Utforskar vad demokrati är, hur den har utvecklats över tid, och de utmaningar den står inför.

Vad är globalt medborgarskap?

Här förklaras medborgarskapets historia och dimensioner i en värld präglad av ömsesidigt beroende.

Litteratur

A World Parliament: Governance and Democracy in the 21st Century av Jo Leinen och Andreas Bummel—vår referensbok för idén om global demokrati.

Håll dig uppdaterad

Skanna och prenumrera på vårt nyhetsbrev via e-post—
www.democracywithoutborders.org/se/nyhetsbrev/